

як результат навчання з конкретного предмета – предметна компетентність, так і «позапредметні» інтегровані здобутки освітньої діяльності учнів у вигляді ключових компетентностей.

В умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти диференціація навчання має враховувати психологічні особливості розвитку дитини. Індивідуальні відмінності учнів виявляються насамперед в типах мислення: в одних дітей переважає практично-дієве мислення, в інших – наочно-образне, у третіх – словесно-логічне. Психологами доведено, що результативність навчання залежить від типу мислення і когнітивних його стилів. Тому диференціація навчання має здійснюватися також за типами інтелекту (вербальний, візуальний, аудіальний тощо).

Залежно від ступеня узагальнення навчального матеріалу інтеграція має кілька рівнів: 1) у межах одного навчального предмета, коли той чи інший об'єкт вивчення розглядається з точки зору різних теорій чи методів пізнання; 2) на міжпредметній основі споріднених галузей знань; 3) на основі міжгалузевого узагальнення, коли один і той же об'єкт вивчення розглядається з позицій різних, неспоріднених галузей знань; 4) на метапредметному рівні узагальнення, коли об'єкт вивчення потребує методологічного узагальнення на рівні світоглядних переконань і ціннісних ставлень.

Ключові слова: інтеграція, диференціація, освітній процес, парадигма освіти.

ФОРМУВАННЯ ХРОНОЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА ПРЕДМЕТНОЇ ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

*Малієнко Юлія,
канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Хронологічний складник предметної історичної компетентності належить до загальноновизнаних, константних показників навчання історії. Програмою 2017 року він визначається як уміння орієнтуватися в історичному часі, встановлювати близькі

та далекі причинно-наслідкові зв'язки, розглядати суспільні явища в конкретно-історичних умовах, виявляти зміни і тяглість життя суспільства [2]. Саме тому опрацювання хронології має бути спрямоване на формування в учнів потреби і звички локалізувати в часі історичні факти, встановлювати між ними часові відношення, а якщо для цього бракує інформації, – на прагнення шукати її [1, с. 5].

Важливим чинником формування хронологічних умінь у старшокласників є розвиток набутих раніш понять про послідовність, синхронність, тривалість історичних подій, явищ, тенденцій суспільного розвитку у певний період минулого.

Сучасні вимоги до складників предметної історичної компетентності передбачають наявність когнітивного, діяльнісного, мотиваційно-ставленнєвого компонентів. Відповідно до оновленої програми старшокласники мають знати з історії України: етапи Української революції 1917–1921 рр.; основні етапи розвитку українського суспільства від XX століття до сьогодення; з всесвітньої історії, зокрема: хронологічні межі світових війн, доби нової економічної політики та спланованої модернізації в СРСР, німецько-радянської війни та ін.; дати революції в Російській імперії, приходу до влади більшовиків, утвердження комуністичного тоталітаризму (сталінізму) в СРСР, ключових битв / військових операцій Другої світової війни та ін.; час створення ООН, НАТО і ОБД, перебудови в СРСР, розпаду СРСР, Холодної війни тощо; основні етапи світового суспільного розвитку в XX і на початку XXI століття.

Діяльнісний складник хронологічної компетентності представлено хронологічними вміннями. В узагальненому форматі вони презентовані такими вимогами до старшокласників: визначити хронологічні межі основних історичних подій, явищ, процесів у XX – початку XXI ст.; встановити хронологічну послідовність і синхронність подій історії України та світу у відповідний період, зокрема, подій, що відображають формування територіальних меж УРСР, радянізацію та репресії, український визвольний рух на різних його етапах; характеризують розвиток господарства та культурного життя; події; трансформаційні процеси державотворення в Україні, незалежної України, синхронізуючи їх з відповідними подіями регіональної історії, історії країн Центрально-Східної Європи; застосувати знання про періодизацію світової історії та історії України як інструмент для розуміння особливостей

суспільного розвитку в ХХ – на початку ХХІ ст.; оперувати хронологічним і понятійним матеріалом для пояснення політичного, соціально-економічного та культурного життя в Україні та провідних країн світу у відповідний період.

Важливим фактором формування хронологічного складника є розвиток мотиваційно-ставленнєвої сфери старшокласників. У 10-11 класах цей показник може бути наступним: учень: виявляє інтерес до хронології, синхронізації історичних подій, явищ, тенденцій ХХ – початку ХХІ століття; прагне до знаходження, опрацювання й застосування різноманітних джерел для пізнання хронології зазначеного періоду; усвідомлює необхідність опанування хронологічними знаннями і вміннями, необхідність використання хронології для пояснення проблем минулого; обґрунтовує власні очікувані результати навчання історії, вибір власної позиції у питаннях періодизації, синхронізації історичних фактів ХХ – початку ХХІ століття.

Важливо, що хронологія може використовуватися як елемент інтеграції у змісті більшості шкільних предметів.

Формування хронологічних понять, умінь неможливе без перебігу когнітивних процесів, до складу яких входять увага, сприймання, мислення і пам'ять. Усі вони взаємопов'язані в пізнавальному процесі, протікають відповідно до встановлених психологічною наукою закономірностей і потребують розвитку [3].

Аналіз наявної науково-методичної літератури та проведені експериментальні дослідження дали змогу виокремити наступні прийоми формування хронологічної компетентності:

- хронологізація та синхронізація подій історії України та всесвітньої історії ХХ – початку ХХІ століття;
- виокремлення періодів, етапів історичних подій, явищ, процесів, визначення їх часових меж;
- створення часових асоціацій;
- хронологічне упорядкування документів, ілюстрацій, карт, інших історичних джерел;

- використання фрагментів історичних джерел з інформацією, необхідною для хронологічної локалізації подій, явищ, процесів ХХ – початку ХХІ століття.

Отже, хронологічний складник предметної історичної компетентності – унікальний, власне історичний показник діяльності учнів, який сприяє пізнанню минулого як закономірного процесу, що розвивається у часі і просторі. Виокремлені хронологічні вимоги до учнів фактично стають векторами діяльності вчителів історії.

Ключові слова: хронологічна компетентність, прийоми формування хронологічної компетентності.

Список використаних джерел

1. Власов В. На що варто звернути увагу вчителю в процесі підготовки до ДПА з історії України 2011 р.: методичні рекомендації та коментарі. *Історія і суспільствознавство в школах України : теорія та методика навчання*. 2011. № 4. С. 3–20.
2. Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navch>
3. Малецька Т. В. Когнітивний розвиток як чинник формування хронологічних знань підлітків в процесі вивчення історії. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Психологія і педагогіка*. 2013. Вип. 24. С. 67–71. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013.

КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОГНОСТИЧНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Мартиненко Валентина,
канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України.
м. Київ, Україна*

Прогнозування є невід’ємним компонентом будь-якого виду діяльності, у т.ч. навчальної. Прогностична діяльність розглядається багатьма дослідниками як вид пізнавальної діяльності з розроблення прогнозу. Молодший шкільний вік у сенсі